

МЕТОДИ І НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Ладиняк Наталія Богданівна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ORCID ID: 0000-0002-3091-0772

Web of Science: ZD-7428-2024

У статті на основі аналізу праць з методології лінгвістичних досліджень окреслено актуальні проблеми лінгвістики XXI століття, визначено сучасний дослідницький інструментарій. Встановлено, що сьогодні науковці особливу увагу приділяють новітнім напрямам мовознавства, співвідношенню методології і методів дослідження, визначенню критеріїв їхньої класифікації.

Дискусійним питанням сучасної лінгвометодології є розрізнення понять метод, прийом, методика, підхід, процедура: уживання їх у деяких наукових працях як синонімів ускладнює їхнє розуміння і спричинює неузгодженість у класифікації. Застосування у роботі методу словникових дефініцій уможливило визначення відмінностей у значенні термінів «метод» і «методологія» з погляду філософії та лінгвістики: метод – спосіб або система прийомів, яку застосовують під час дослідження мови; методологія – система методів, принципів і підходів, застосована до організації і здійснення певної теоретичної або практичної діяльності.

З'ясовано, що питання систематизації наукових методів є актуальним не лише для сучасної лінгвістики, а й для інших галузей науки. Спостережено різноманітність класифікацій методів дослідження, що спричинено різними підходами до вивчення феномена мови. За часовим критерієм до сучасних і найбільш застосовуваних на тепер у лінгвістиці зараховано психолінгвістичний, дистрибутивний, статистичний методи, метод компонентного аналізу, метод моделювання, до яких долучено метод корпусних технологій та алгоритмування мовних моделей за допомогою ШІ.

Жоден окремий метод не в змозі охопити складність такого явища, як мова. Використовуючи різні підходи, які доповнюють один одного, дослідники мають змогу більш повно й об'єктивно вивчати мову як багатогранний феномен.

Ключові слова: лінгвістика, метод, методологія, лінгвістичне дослідження, основи наукових досліджень, методика наукових досліджень.

Ladyniak Nataliia. Methods and directions of research in the context of modern linguistics: problematic issues

In the article, based on the analysis of works on the methodology of linguistic research, the current problems of 21st-century linguistics have been outlined, and modern research tools have been defined. It is established that today, scholars pay special attention to the latest directions in linguistics, the correlation between methodology and research methods, and the definition of criteria for their classification.

A controversial question of modern linguo-methodology is the distinction between the concepts of method, technique, methodology, approach, and procedure: their use as synonyms in some scientific works complicates their understanding and leads to inconsistencies in classification. The application of the dictionary definitions method enabled the determination of differences in the meaning of the terms «method» and «methodology» from the point of view of philosophy and linguistics: method is a way or a system of techniques that is applied during language research; methodology is a system of methods, principles, and approaches applied to the organization and implementation of a specific theoretical or practical activity.

It has been defined that the issue of systematising scientific methods is relevant not only for modern linguistics but also for other fields of science. A variety of classifications of research methods, particularly linguistic ones, has been observed, which is caused by different approaches to the study of the phenomenon of language. According to the time criterion, the psycholinguistic, distributional, statistical methods, the method of component analysis, and the modeling method are considered modern and currently the most applied in linguistics, as well as corpus technologies method and algorithmisation of language models using AI.

No single method is capable of encompassing the complexity of a phenomenon such as language. Therefore, by using different approaches that complement one another, researchers are able to study language more fully and objectively as a multifaceted phenomenon.

Key words: linguistics, research method, methodology, linguistic research, fundamentals of scientific research, methodology of scientific research.

Вступ. Філологія сьогодні перебуває на перетині кількох наук, реагуючи на лінгвістичні й літературні виклики XXI століття. Особливої ваги набувають дослідження, які поєднують традиційні методи з інструментарієм і концепціями інших галузей знань. Такий підхід дає змогу науковцям більш повно й глибоко аналізувати мову й літературу в сучасному контексті.

Як наука філологія формувалася упродовж століть. Філологічні студії XIX – поч. XX ст. охоплювали

вивчення мови, літератури, історії, культури на основі різних текстів [1]. Дослідження мовних конструкцій, їхній етимологічний аналіз, встановлення імпліцитного та експліцитного смислів, розшифрування історичного й культурного значення текстів сприяло формуванню наукового уявлення про минулі цивілізації. Порівняльний і текстологічний аналіз були засадничими для філологічних досліджень. Науковці працювали над уважним читанням давніх текстів, розшифруванням писемності,

застосуванням граматичних меж для інтерпретування джерел [2]. Особливе значення для розвитку філології, лінгвістики зокрема, мали останні два століття: вони збагатили теорію мови і дослідницький досвід оригінальними ідеями, якісними науковими результатами, дієвими методами наукового пошуку. З другої половини ХХ ст. серед науковців зросло прагнення до узагальнення лінгвістичних методів, що відбито в роботах того часу.

Проте сьогодення науки вимагає еволюції лінгвістичних методологій і розширення напрямів досліджень. Швидкий розвиток технологій, глобалізація, нові культурні парадигми й цифрова революція змінили наукове мовне середовище. Вивчення філологічних процесів і явищ сьогодні охоплює встановлення цифрових слідів, аналіз онлайн-дискурсу, а також збереження мов, які перебувають на межі зникнення у мінливому світі. Традиційні методи закономірно доповнюються сучасними інструментами й технологіями в контексті міждисциплінарних перспектив [3].

Сучасна філологічна наука, зокрема й лінгвістика як її галузь, потребує оновлення методології, методів, синкретизму напрямів. Проблемними залишаються питання щодо дефініції понять «метод», «методика», «методологія» дослідження, уніфікування класифікацій методів лінгвістичних досліджень.

Мета статті – на основі аналізу праць з методології лінгвістичних досліджень виявити актуальні проблеми лінгвістики ХХІ століття, проаналізувати її новітні напрями й методи для формування цілісного уявлення про сучасний дослідницький інструментарій мовознавства.

Матеріали і методи. У статті використано матеріали термінологічних словників [4; 5], філософської [6] і лінгвістичної енциклопедій [7] для розрізнення дефініції термінів «метод», «методологія», «методика» (дослідження), встановлення взаємозв'язку понять наукового й лінгвістичного досліджень. Студії українських і закордонних науковців (С. Амор [8], Н. Андрейчук [9], А. Бадра [1], Дж. Ерінгтона [10], Д. Кристала [11], А. Лучик [12], Надутенко М. [25], Дж. Макміллана [13], Дж. Мансфілда, С. Віллокса [14], Н. Ченікхар [2], В. Широкова [15]) послуговували джерелом для визначення актуальних проблем сучасної лінгвометодології. Підручники і посібники з основ наукових досліджень та методики наукових досліджень (автори й укладачі – Ю. Бойко [16], Н. Борисенко [17], С. Ревуцька, А. Зінченко, О. Герасименко [18], Н. Цимбал [19], М. Черник, В. Куліш, О. Овсянко [20],) становили предмет нашого зацікавлення з погляду тлумачення понять «метод» і «методологія» та принципів класифікації методів дослідження.

Останні десятиріччя позначилися збільшенням уваги науковців до вивчення методів досліджень у галузі лінгвістики. У працях О. Селіванової окреслено основні напрями сучасного світового мовознавства, визначено ключові проблеми, здійснено аналіз методів та процедур дослідницької діяльності [21; 22]. А. Загнітко у монографії «Сучасна лінгвістика: погляди

та оцінки» [23] проаналізував новітні студії з проблем функційної, когнітивної, комунікативної, ідеографічної, прагматичної лінгвістики, прикладної (комп'ютерної) лінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики, зацентрував увагу на методах дослідження мовних явищ. Його «Сучасний науковий словник» містить тлумачення методів – загальних і спеціальних [4, с. 417–423]. Особливості визначення лінгвістичного методу знаходимо в розвідках В. Глуценка: мовознавець трактує його як складну логічну одиницю, яка охоплює онтологічний, операційний і телеологічний компоненти [24, с. 42].

Про застосування спеціальних методів дослідження в різних напрямках лінгвістики йдеться у розвідках Ю. Дем'янчук (корпусно застосовувані методи в перекладознавстві), Б. Мертінс (експериментальні методи у психолінгвістиці), Х. Лана, Дж. Маккінлі, Д. Нунана, Х. Роуз (методи прикладної лінгвістики), Т. Сороки (методологія когнітивних студій), О. Герасименко, В. Зінченко, М. Надутенко, М. Надутенка, С. Ревуцької, С. Петрасової, Н. Хайрової, В. Широкова (методи цифрових лінгвістичних досліджень).

Для досягнення поставленої мети застосовано у статті різноманітні методи і прийоми наукового пошуку: теоретичний аналіз використано для вивчення й узагальнення праць з методики лінгвістичних досліджень, визначення актуальних проблем; за допомогою методу класифікації систематизовано напрями і методи лінгвістики ХХІ століття; метод порівняння уможливив зіставлення традиційних і сучасних підходів у лінгвістиці, методом словникових дефініцій встановлено відмінності між тлумаченням понять «метод», «методологія» в сучасній лінгвометодології; описовий метод дав змогу схарактеризувати особливості новітніх методів і напрямів лінгвістичних досліджень.

Результати дослідження. Сучасній лінгвістиці притаманне співіснування різноманітних наукових парадигм і підходів до вивчення мови. Встановлення найбільш вагомих концепцій і напрямів лінгвістичних досліджень є метою наукових розвідок, а розроблення оригінальних методик й методологій надає специфіки дослідницькому процесу. Показовим для мовознавства ХХІ століття є прагнення до виокремлення домінуючих лінгвістичних теорій, зокрема семасіології, лінгвосеміотики, етнолінгвістики, лінгвокультурології, психолінгвістики, соціолінгвістики, лінгвістики тексту або дискурсивної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвоконцептології, комунікативної лінгвістики, прикладної лінгвістики, граматичної теорії [22].

У мовознавстві традиційно розрізняють такі наукові парадигми: порівняльно-історичну, яка має за основу порівняльно-історичний метод і була панівною для лінгвістичних досліджень у ХІХ столітті; системно-структурну – її основою є слово в межах мовної системи; антропоцентричну парадигму, яка ґрунтується на дослідженні мови як «репрезентативної форми людської свідомості», «інтелектуального конструювання світу, продукту творчості мовної особистості» [9, с. 273].

Науковці зауважують, що вимір сучасних лінгвістичних досліджень має нові орієнтири, це спричинює

виокремлення напрямів, які поєднують наукові знання суміжних галузей, зокрема комунікативно-прагматичний напрям, когнітивно-дискурсивний та когнітивно-семіотичний. У межах кожного напрямку розвиваються різноманітні підходи до вивчення мовних і мовленнєвих одиниць – ономазіологічний, функційний, лінгвокогнітивний, лінгвокультурологічний. Жодна галузь сучасної лінгвістики не є винятково важливою або відокремленою від інших. Будь-яка лінгвістична парадигма дослідження мови збагачує інші галузі лінгвістичних знань.

Як спостерегла О. Селіванова, сьогодні мовознавчі студії все активніше підпорядковані принципам синергетики, які «постулюють погляд на мову як синергетичну суперсистему, нелінійну, нерівноважну, детерміновану зсередини й ззовні» [21]. Самоорганізація здійснюється «шляхом спільного функціонування елементів і підсистем, які кооперуються задля збереження системи» [21], якою, зокрема, є мова – цілісна й еволюційна водночас. Такий погляд становить якісно новий рівень системного аналізу об'єкта науки. Як наслідок, мову вивчають у взаємній детермінованості різних суперсистем (культури, етносвідомості, соціуму тощо) [21]. Окрім того, мовознавчі студії останнього десятиліття засвідчили перспективність таких лінгвістичних напрямів як корпусної лінгвістики, інтернет-лінгвістики, інтерактивної лінгвістики [25; 26; 14]. Дж. Мансфілд та Е.-Г. Вілкокс виокремили, на їхню думку, основні для сучасної лінгвістики теми: 1) перевірка гіпотез про символічну репрезентацію (ефективність, локальність, концептуально-семантичну обґрунтованість); 2) вплив штучних нейронних мереж на теоретичні дискусії і лінгвістичний аналіз; 3) важливість інтерсуб'єктивності в лінгвістичній теорії; 4) розвиток еволюційної лінгвістики. Як вважають науковців, лінгвістику сьогодні необхідно розглядати у зв'язку з інформатикою, психологією, нейронаукою і біологією. З огляду на це, змінився вимір лінгвістичних досліджень, важливого значення набули обчислювальні (кількісні й статистичні методи), пов'язані із вивченням великих мовних моделей (LLM) [14].

Спостерігаємо активний розвиток інноваційного напрямку, пов'язаного із застосуванням ШІ (штучного інтелекту) у лінгвістиці [26]. Як наслідок, методи дослідження не становлять сталий і єдиний набір процедур та прийомів – він постійно змінюється відповідно до предмета дослідження.

Актуальним питанням сучасної лінгвістики є ефективність методів, які вона застосовує до вивчення різних аспектів мови. Для мовознавців важливо з'ясувати специфіку лінгвістичного дослідження, встановити співвідношення методології і методів, визначити критерії їхньої класифікації.

Науковці послуговуються термінами для позначення дослідницьких процедур – «методологія», «метод», «методика», «підхід», «аспект». Іноді вони уживають ці терміни, зокрема «метод» і «прийом», «методологія» і «методика», як синонімічні, що ускладнює їхнє розуміння, спричинює неузгодженість у класифікації.

Для вирішення окресленої проблеми доречним є насамперед з'ясування змісту понять «наукове дослідження» й «лінгвістичне дослідження» як різновидів діяльності, за яких застосовуються дослідницькі методи й процедури.

Цьому питанню приділяємо особливу увагу під час викладання ОК «Основи наукових досліджень» та «Методика наукових досліджень» як засадничих для формування умінь і навичок самостійного наукового пошуку здобувачів вищої освіти ОП «Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)», «Середня мова (Українська мова і література)», «Українська мова і література» (бакалаврський і магістерський рівні).

Сьогодні в наукових розвідках можемо спостерегти чимало дефініцій термінів «дослідження», «наукове дослідження», «лінгвістичне дослідження», які тісно пов'язані й близькі. Зокрема, наукове дослідження визначають як «організоване дослідження, спрямоване на виявлення знань і фактів, які можна перевірити в майбутньому» [Цит. за: 2, с. 108]. Цей термін також тлумачать як точний метод, метою якого є «виявлення, наукова перевірка і тестування нових знань, фактів і взаємозв'язків» [Цит. за: 2, с. 108]. На думку Дж. Макміллана і С. Шумахера, наукове дослідження – це збирання й інтерпретування інформації і даних з певною метою [13]. Натомість Б. Такман розглядає наукове дослідження як упорядкований процес пошуку відповідей на запитання або вирішення проблем за допомогою ретельного вивчення усіх тверджень і доказів [Цит. за: 2, с. 109].

Закономірно, що поняття «наукове дослідження» і «лінгвістичне дослідження» є спорідненими: вони використовують загальні наукові принципи (гіпотеза, аналіз, синтез, узагальнення), мають чітку структуру (вступ, основна частина, висновки). С. Амор у статті «Лінгвістичне дослідження у світлі сучасної лінгвістики» («Linguistic research in light of modern linguistics») витлумачила поняття «дослідження», «наукове дослідження» й «лінгвістичне дослідження», які мають спільні складники: процес виявлення нових знань, вивчення конкретної проблеми, формування гіпотез, теорій [8, с. 174–177]. Лінгвістичне дослідження авторка визначила як наукову діяльність, яка ґрунтується збиранні інформації про лінгвістичні явища, їхньому аналізі, а також дослідженні різних галузей, з'ясуванні їхніх компонентів і зв'язків, на їхньому лінгвістичному описі науковим способом. Цей спосіб, за висловом Т. Хасана, «спирається на розум і точний підхід, далекий від побічних ефектів, упереджень і метафізичних питань» [Цит. за: 8, с. 176]. Як зауважила С. Амор, у сучасну епоху лінгвістичні дослідження здійснюються в новому напрямку – наукового та об'єктивного вивчення мови, теоретичного контролю й методологічної точності [8, с. 180]. До якостей, які притаманні компетентісному лінгвістичному дослідженню, С. Белайд зараховує об'єктивність, кумулятивність, упорядкованість, спеціалізацію, теоретизування, експеримент, причинновість, точність, тлумачення, пояснення, узагальнення [26, с. 37–40].

Лінгвістичне дослідження здійснюють у кілька етапів, які логічно й послідовно організовані в такий спосіб:

сіб, що кожен етап «прокладає шлях для наступного, а кожен наступний етап впливає з попереднього» [8, с. 181]. А. Бадр виокремив етапи дослідження, зокрема й лінгвістичного, які можна узагальнено подати так: 1) визначення проблемних питань; 2) уважне читання й вивчення попередніх досліджень, які близькі до галузі і предмета дослідження; 3) встановлення проблеми та її формулювання; 4) вибір процедур і підходу; 5) збирання інформації; 6) аналіз інформації та її подання у простій, фрагментарній формі; 7) опис і пояснення інформації, встановлення взаємозв'язків; 8) висунення гіпотез; 9) перевірка гіпотез і визначення правильних; 10) робота над доведенням правильних гіпотез і спростування хибних; 11) формулювання доведених гіпотез як правил і законів [1, с. 112–114]. Безперечно, зазначені етапи потрібно коригувати відповідно до об'єкта, предмета, мети дослідження і дослідницького інструментарію.

Методи й методологія дослідження становлять основу наукової роботи. Доречний вибір методів впливає на достовірність і доказовість наукового пошуку. Кожен науковець на початку дослідження повинен визначитися з тим, у який спосіб досліджувати мовний матеріал, визначити його обсяг, окреслити аспекти й властивості об'єкта і предмета вивчення. Проблема методології є провідною в сучасній лінгвістиці й докладно висвітлена у підручниках і посібниках з мовознавства, а також у спеціальних розвідках лінгвістів, філософів, наукознавців. Основними причинами цього, на нашу думку, є численні методологічні підходи, які існують у мовознавстві, філософії, логіці й інших науках. Незважаючи на вагомий досягнення у цьому напрямку, їхній синтез відбувається складно. Значна кількість дослідницьких методів у лінгвістиці вимагає уточнення поняття «метод», створення чіткої класифікації. Обидві ці взаємозалежні проблеми до сьогодні не вирішені у мовознавстві.

Питання систематизації наукових методів є актуальним не лише для сучасної лінгвістики, а й для інших галузей науки. Окрім того, тлумачення терміна «метод дослідження» досі дискусійне: спостерігаємо суперечності у дефініції поняття «метод», а також відмінності у класифікаціях методів. Як зауважує О. Селіванова, це свідчить про «непорядкованість методологічного інструментарію лінгвістики, відсутність його глибокого аналізу й опису» [22, с. 48]. Мовознавиця окреслила два значення поняття «метод» – широке і вузьке. У першому значенні метод вважають способом організації пізнавальної і дослідницької діяльності з метою вивчення явищ і закономірностей певного об'єкта науки, у другому – метод становить систему процедур вивчення об'єкта дослідження та / або перевірки отриманих результатів і часто отожднюється із терміном «методика» [22, с. 48–49].

Аналіз дефініцій термінів «метод», «методика», «методологія», репрезентованих у термінологічних словниках, філософській та лінгвістичній енциклопедіях дав змогу встановити відмінні й подібні ознаки цих понять. Зокрема, «Словник з основ наукових досліджень» містить такі тлумачення: «Метод (від

грец. *methodos* – спосіб пізнання) – спосіб досягнення мети, сукупність прийомів та операцій теоретичного, практичного освоєння дійсності, спосіб певним чином організованої людської діяльності. Методика – це фіксована сукупність прийомів практичної діяльності, що призводить до заздалегідь визначеного результату. <...> Методологія (від грец. *methodos* – спосіб пізнання і *logos* – вчення) – вчення про способи організації і побудови теоретичної і практичної діяльності людини» [5, с. 37–38]. Методом дослідження автори словника вважають спосіб отримання нового знання; засіб досягнення мети, пізнання явищ дійсності в їх взаємозв'язку і розвитку; спосіб відтворення досліджуваного об'єкта або предмета [5, с. 37].

Філософський погляд на метод представлено у «Великій українській енциклопедії»: «Метод. 1) в широкому сенсі – усвідомлений спосіб досягнення певного результату, здійснення певної діяльності, алгоритм дій для вирішення задачі; 2) сукупність правил, засобів, прийомів, операцій практичного й теоретичного освоєння дійсності» [6, с. 143]. Розрізняють в енциклопедії поняття методики і методології: «Методика, сукупність прийомів практичної діяльності, спрямована на досягнення наперед визначеного результату Методологія, багатозначний термін: 1) філософське вчення про методи, їх зміст, цільове призначення, межі, логічну організацію, критерії та сфери застосування; 2) тип рефлексивної свідомості, спрямованої на дослідження, удосконалення та конструювання методів у різних сферах духовної і практичної діяльності; 3) система методів, принципів і підходів, застосована до організації та здійснення певної теоретичної або практичної діяльності» [6, с. 144]. Методи дослідження охоплюють сукупність способів, прийомів, засобів пізнавальної діяльності, які застосовуються на теоретичному або емпіричному рівні наукового пізнання, спрямовують раціонально-рефлексивну діяльність або є безпосереднім результатом практики [6, с. 143–144]. Отож методи пов'язані з методологією як способом пізнання і належать до певної наукової парадигми.

З погляду лінгвістики метод розглядають у кількох значеннях: «1) сутнісний підхід до вивчення мови, основу якого становлять відповідні теоретичні (філософсько-наукові) основи (філософсько-наукові методи); 2) система відповідних операцій з мовним матеріалом, необхідних для досягнення поставленої конкретної методи (часткові методи)» [6, с. 417]. Нам імпонує думка А. Загнітка про метод як «спосіб або систему прийомів, які використовуються у процесі дослідження мови» [4, с. 417].

В українському мовознавстві дискусійним є питання щодо поділу методів на власне лінгвістичні та загальнофілософські. В. Глушенко вважає, що «усі методи, які застосовуються в лінгвістиці, є лінгвістичними методами, бо вони залишаються в межах об'єкта і предмета мовознавства» [24, с. 39]. Протилежні погляди щодо складу методів висвітлено в енциклопедії «Українська мова»: до спеціально наукових методів відносять «експериментально-фонетичний метод, трансформаційний

метод, дистрибутивний аналіз, метод безпосередніх складників й ін.» [7, с. 355]. Погоджуємося з думкою А. Лучик і М. Надутенко, що застосування лише власне лінгвістичних методів у сучасній парадигмі наукових знань є недостатнім, необхідно залучати й філософські методи [12, с. 22].

Сучасні підручники і посібники з лінгвометодології також містять тлумачення понять «наукові методи», «методи лінгвістичних досліджень», їхні автори пропонують різноманітні класифікації методів дослідження. У посібнику С. Алексенко «Конкретно-наукові методи лінгвістичних досліджень» лінгвістичний метод визначено як засіб і спосіб, за допомогою якого лінгвісти отримують знання про мову і пізнають її; метод дослідження слугує для мовознавця інструментом отримання фактичного матеріалу під час наукового дослідження [27, с. 4]. Дослідниця вважає методи лінгвістичного аналізу конкретно-науковими і до них зараховує: 1) методи структурної лінгвістики та зіставного вивчення мов (описовий метод, метод дистрибутивного аналізу, аналіз за безпосередніми складниками, порівняльно-історичний та зіставний методи); 2) методи семантичного аналізу (компонентний аналіз, метод семантичного поля, контекстуальний аналіз); 3) методи комунікативно-функціонального аналізу (конверсаційний аналіз, дискурс-аналіз); 4) методи когнітивного аналізу (концептуальний аналіз, метод фреймового моделювання) [27, с. 6–33].

На думку Ю. Бойко, лінгвістичні методи – шлях пізнання і витлумачення мовних явищ, які становлять «систему логічних, послідовних дій мовознавця для збору, обробки та узагальнення фактів лінгвістичного дослідження» [16, с. 6]. Кожен метод лінгвістичного дослідження визначений метою, завданнями, а також матеріалом лінгвістичного пошуку. Дослідниця виокремила найбільш вагомі, на її думку, методи в сучасному мовознавстві: метод лінгвістичного опису та спостереження, аналіз лексикографічних джерел, аналіз словникових дефініцій, метод компонентного аналізу, метод контрастивного (зіставного) аналізу, соціолінгвістичні методи, контекстно-ситуативний аналіз дискурсу [16, с. 6–7].

Н. Цимбал у книзі «Методи лінгвістичних досліджень» розрізняє загальні і лінгвістичні методи дослідження. Слідом за О. Селівановою лінгвістичними (парадигмальними) методами, які позначили зміну

домінанти наукових парадигм, авторка вважає порівняльно-історичний, структурний, функціональний і конструктивний. До окремих методів (міжпарадигмальних) зараховує такі, що виокремлюються за специфікою процедур або загальним підходом до аналізу мовних явищ. І висновковує: усі методи сучасного мовознавства можна диференціювати на парадигмальні, міжпарадигмальні, маргінальні, комплексні (комбіновані) [19, с. 9; 21, с. 52].

Ми не претендуємо на вичерпну класифікацію сучасних методів дослідження у лінгвістиці, усвідомлюючи різноманітність напрямів і підходів до вивчення мови, кожен з яких має свій дослідницький інструментарій. До сучасних методів зараховуємо ті, які сьогодні найчастіше застосовують у мовознавстві (за основу поділу узятو часовий критерій): психолінгвістичний, дистрибутивний, статистичний, метод компонентного аналізу, метод моделювання й ін. Їх, на нашу думку, доречно доповнити методами дослідження цифрової лінгвістичної інформації, зокрема методом корпусних технологій, алгоритмами ШП, які моделюють мовні процеси.

Висновки. Отже, аналіз сучасних праць з методології лінгвістичних досліджень дав змогу окреслити важливі проблеми лінгвістики ХХІ століття, які потребують вирішення: уніфікація уживання термінів «метод», «методика», «методологія», систематизування методів дослідження, інвентаризування дослідницьких принципів.

Сучасна мовознавча наука відходить від вузької спеціалізації, дослідження набувають міждисциплінарного змісту, поєднуючи знання з різних наукових галузей. Розвиток таких напрямів як лінгвокультурологія, лінгвоконцептологія, когнітивна лінгвістика, психолінгвістика засвідчує інтегративний характер наукових пошуків. Це сприяє розширенню дослідницького інструментарію: чим більше підходів застосовується, тим повнішим стає розуміння об'єкта, різні методи доповнюють один одного. Поєднання традиційних та інноваційних методів допомагає науковцям більш повно й об'єктивно вивчати динамічний і багатогранний феномен мови.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в опрацюванні новітніх цифрових методів обробки лінгвістичної інформації, встановленні їхньої продуктивності, що може послугувати об'єктом майбутніх наукових студій.

Література:

1. Badr A. Principles of Scientific Research and its Methods. 9th edition. Cairo, 1996.
2. Chenikhar N. The Significance of the Problematic in Ensuring Scientific Research Quality. *Social Sciences and Humans Review*. 2025. Vol. 18. Issue 01. pp. 107–124.
3. Demyanchuk Y. Methodology of philological study: the new direction in applied linguistics. *Multilingualism and Multiculturalism*. Kutahya Dumlupınar University, 2024. pp. 38–54. URL : <https://surl.li/buwyfn> (дата звернення : 12.08.2025).
4. Загнітко А. П. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 920 с.
5. Словник з основ наукових досліджень / уклад. : Н. Ю. Мацай, С. В. Маслійов, Є. В. Попов та ін. Старобільськ, 2021. 80 с.
6. Велика українська енциклопедія / уклад. : Арістова А. В., Шліхта І. В. Київ : ДНУ «Енциклопедичне видавництво», 2019. 256 с.
7. Українська мова : енциклопедія. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія», 2007. 856 с.

8. Amor S. Linguistic research in light of modern linguistics. *Akofena*. 2024. Vol. 05. No. 012. pp. 173–188. URL : <https://surl.li/uwcbcp> (дата звернення : 15.07.2025).
9. Андрейчук Н. І. Антропоцентрична парадигма сучасної лінгвістики : ідеологія і програми досліджень. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. пр. Донецьк : ДонНУ, 2008. Вип. 17. С. 273–278.
10. Errington J. *Linguistics in a Colonial World : A Story of Language, Meaning, and Power*. Oxford : Blackwell Publishing LTD, 2008. URL : <https://surl.li/liivpy> (дата звернення : 07.08.2025).
11. Crystal D. Philology. *Encyclopedia Britannica*. 2023. URL : <https://www.britannica.com/science/philology> (дата звернення : 10.08.2025).
12. Лучик А., Надутенко М. Класифікація методів наукових досліджень у працях С. І. Дорошенка на тлі сучасної лінгвістичної науки. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць. Харків, 2024. № 60. С. 20–27.
13. McMillan J. H., Schumacher S. *Research in Education : Evidence-based Inquiry* (6th edition). Boston : Allyn and Bacon, 2006.
14. Mansfield J., Wilcox E.C. *Looking forward : Linguistic theory and methods*. Oxford : Oxford University Press, 2025. URL : <https://surl.li/fjdyhm> (дата звернення : 05.08.2025).
15. Широков В. А., Лучик А. А. Парадигмальні засади лінгвістики першої половини ХХІ століття. *Мовознавство*. 2021. № 5. С. 3–16.
16. Методологічні основи сучасних лінгводискурсивних досліджень / уклад. Ю. П. Бойко. Хмельницький : ХНУ, 2021. 72 с.
17. Борисенко Н. Д. Методика проведення наукових досліджень. 2-ге вид. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2024. 74 с.
18. Ревуцька С. К., Зінченко В. М., Герасименко О. Ю. Методологія лінгвістичних досліджень в цифровому середовищі : курс лекцій. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2022. 151 с.
19. Методи лінгвістичних досліджень : навчальний посібник / упоряд. Н. А. Цимбал. Умань : Візаві, 2019. 106 с.
20. Черник М. В., Куліш В. С., Овсянко О. Л., Зінченко А. В. Методологія лінгвістичних досліджень : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2018. 78 с.
21. Селіванова О. О. Засади сучасної лінгвометодології. *Мовознавчий вісник* : зб. наук. праць. Черкаси, 2007. Вип. 5. URL : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/581> (дата звернення : 10.07.2025).
22. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
23. Загнітко А. П. Сучасна лінгвістика : погляди та оцінки. Донецьк : ДонНУ, 2014. 464 с.
24. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 2010. № 6. С. 32–44.
25. Надутенко М., Надутенко М. Цифрові методи та штучний інтелект у мовознавчих дослідженнях. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Мовний простір сучасного світу»*. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2024. С. 127–133.
26. Belaid S. *Lessons in applied linguistics*. Fourth edition. Algeria : Dar Houma, 2009.
27. Конкретно-наукові методи лінгвістичних досліджень : методичні рекомендації / уклад. Алексенко С. Ф. Суми : Сумський ДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 44 с.

References:

1. Badr, A. (1996). *Principles of Scientific Research and its Methods*. (9th edition). Cairo. [in English].
2. Chenikhar, N. (2025). The Significance of the Problematic in Ensuring Scientific Research Quality. *Social Sciences and Humans Review*, vol. 18, iss. 1, pp. 107–124. [in English].
3. Demyanchuk, Y. (2024). Methodology of philological study : the new direction in applied linguistics. *Multilingualism and Multiculturalism*. Kutahya Dumlupinar University, pp. 38–54. <https://surl.li/buwyfn> [in English].
4. Zahnitko, A. P. (2020). *Suchasnyi lnhvistychnyi slovnyk [Modern Linguistic Dictionary]*. Vinnytsia : TVORY, 920 p. [In Ukrainian].
5. Matsai, N.Y., Masliov, S.V., & Popov, Y.V. (Eds.). (2021). *Slovnyk z osnov naukovykh doslidzhen [Dictionary of the Foundations of Scientific Research]*. Starobilsk, 80 p. [In Ukrainian].
6. Aristova, A. V., & Shlikhta, I. V. (Eds.) (2019). *Velyka ukrainska entsyklopediia [The Great Ukrainian Encyclopedia]*. Kyiv : DNU «Entsyklopedychne vydavnytstvo», 256 p. [In Ukrainian].
7. *Ukrainska mova : entsyklopediia [Ukrainian language : encyclopedia]*. (2009). Kyiv : Vydavnytstvo «Ukrainska entsyklopediia», 856 p. [in Ukrainian].
8. Amor, S. (2024). Linguistic research in light of modern linguistics. *Akofena*, vol. 05, iss. 12, pp. 173–188. <https://surl.li/uwcbcp> [in English].
9. Andreichuk, N. I. (2008). Antropotsentrychna paradyhma suchasnoi lnhvistyky : ideolohiia i prohramy doslidzhen [The Anthropocentric Paradigm of Modern Linguistics: Ideology and Research Programs]. *Lnhvistychni studii : zb. nauk. pr.* Donetsk : DonNU, vol. 17. pp. 273–278. [In Ukrainian].
10. Errington, J. (2008). *Linguistics in a Colonial World : A Story of Language, Meaning, and Power*. Oxford : Blackwell Publishing LTD. <https://surl.li/liivpy> [in English].
11. Crystal, D. (2023). Philology. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/science/philology> [in English].
12. Luchyk, A., Nadutenko, M. (2024). Klyasyfikatsiia metodiv naukovykh doslidzhen u pratsiakh S. I. Doroshenka na tli suchasnoi lnhvistychnoi nauky [Scientific Research Methods Classification in S. I. Doroshenko Works in Modern Linguistics Context]. *Lnhvistychni doslidzhennia : zb. nauk. prats.* Kharkiv, iss. 60. pp. 20–27. [In Ukrainian].
13. McMillan, J. H. & Schumacher, S. (2006). *Research in Education : Evidence-based Inquiry* (6th edition). Boston : Allyn and Bacon [in English].

14. Mansfield, J., & Wilcox, E.C. (2025). *Looking forward : Linguistic theory and methods*. Oxford : Oxford University Press. <https://surl.it/> [in English].
15. Shyrokov, V. A., & Luchyk, A. A. (2021). Paradyhmalni zasady lnhvistyky pershoi polovyny XXI stolittia [Paradigmatic Foundations of the Linguistics of the First Half of the 21st century]. *Movoznavstvo*, iss. 5, pp. 3–16. [in Ukrainian].
16. Boiko, Y. P. (Ed.). (2021). *Metodolohichni osnovy suchasnykh lnhvodyskursyvykh doslidzhen [Methodological Foundations of Modern Discourse Research]*. Khmelnytskyi : KhNU, 72 p. [In Ukrainian].
17. Borysenko, N. D. (2024). *Metodyka provedennia naukovykh doslidzhen [Methodology of Scientific Research]*. (2th edition). Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU, 74 p. [In Ukrainian].
18. Revutska, S. K., Zinchenko, V. M., & Herasymenko, O. Y. (2022). *Metodolohiia lnhvistychnykh doslidzhen v tsyfrovomu seredovyshchi : kurs leksii [Methodology of Linguistic Research in the Digital Environment : A Course of Lectures]*. Kryvyi Rih : DonNUET, 151 p. [In Ukrainian].
19. Tsymbal, N. A. (Ed.). (2019). *Metody lnhvistychnykh doslidzhen : navchalnyi posibnyk [Research Methods in Linguistics : study guide]*. Uman : Vizavi, 106 p. [In Ukrainian].
20. Chernyk, M. V., Kulish, V. S., Ovsianko, O. L., & Zinchenko, A. V. (2018). *Metodolohiia lnhvistychnykh doslidzhen : konspekt leksii [Methodology of Linguistic Research : Lecture Notes]*. Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet, 78 p. [in Ukrainian].
21. Selivanova, O. O. (2007). *Zasady suchasnoi lnhvometodolohii [Principles of Modern Linguistic Methodology]*. *Movoznavchyi visnyk : zb. nauk. prats*. Cherkasy, vol. 5. <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/581> [In Ukrainian].
22. Selivanova, O. O. (2008). *Suchasna lnhvistyka : napriamy ta problemy : pidruchnyk [Modern Linguistic s: Trends and Problems]*. Poltava : Dovkillia-K, 711 p. [In Ukrainian].
23. Zahnitko, A. P. (2014). *Suchasna lnhvistyka : pohliady ta otsinky [Modern Linguistics : Views and Evaluations]*. Donetsk : DonNU, 464 p. [In Ukrainian].
24. Hlushchenko, V. A. (2010). Lnhvistychnyi metod i yoho struktura [The linguistic method and its structure]. *Movoznavstvo*, iss. 6, pp. 32–44. [In Ukrainian].
25. Nadutenko, M., & Nadutenko, M. (2024). Tsyfrovi metody ta shtuchnyi intelekt u movoznavchykh doslidzheniakh [Digital Methods and Artificial Intelligence in Linguistic Research]. *Materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii «Movnyi prostir suchasnoho svitu»*. Kyiv : Natsionalnyi universytet «Kyievo-Mohylianska akademii», pp. 127–133. [In Ukrainian].
26. Belaid, S. (2009). *Lessons in applied linguistics*. (4th edition). Algeria : Dar Houma [in English].
27. Aleksenko, S. F. (Ed.). (2022). *Konkretno-naukovi metody lnhvistychnykh doslidzhen : metodychni rekomendatsii [Specific Scientific Methods of Linguistic Research : guidelines]*. Sumy : Sumskyi DPU imeni A. S. Makarenka, 44 p. [In Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 15.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.09.2025

Дата публікації: 03.11.2025